

مدیریت آسیب‌پذیری تعاونی‌های روستایی، راهکاری جهت توسعه پایدار آن‌ها

فاطمه ملکی فرد^۱، سعید غلامرضایی^۲

^۱دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه لرستان؛ fatemeh.maleki1372@gmail.com

^۲عضو هیئت علمی گروه توسعه روستایی دانشگاه لرستان؛ sgholamrezai@gmail.com

چکیده

امروزه با به‌کارگیری تشکلهای و گروه‌های خودیار در عرصه‌های مختلف باعث شده‌است که بهره‌وری و پایداری در جوامع افزایش یابد. تعاونی‌های روستایی به عنوان یک اهرم در توسعه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدیریتی روستایی کمک شایانی خواهد کرد. بنابراین با توجه به اهمیت تعاونی‌ها در بخش کشاورزی در برخی موارد دچار ضعف‌ها و آسیب‌های جدی شده‌اند. در این مقاله که به روش مروری و کاوش‌های اینترنتی تدوین شده‌است، ضمن اشاره به مفهوم تعاون و تعاونی و مسائل پیش‌روی آنها در بخش کشاورزی به مفهوم آسیب‌پذیری به ویژه مدیریت آسیب‌پذیری و فرآیند مدیریت آسیب‌پذیری در این نهاد اشاره خواهد شد و در نهایت با توجه به مدل‌های مدیریت آسیب‌پذیری، فرآیند مدیریت آسیب‌پذیری در تعاونی را بیان خواهیم کرد. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که برای داشتن یک مدیریت بهینه، ابتدا باید، عنصرهای آسیب‌پذیر در تعاونی‌ها را شناسایی و تجزیه و تحلیل نمود و یک برنامه پاسخگو به شرایط تعاونی‌ها را تدوین و با نظارت و کنترل بر عوامل آن، با دستیابی به درس‌آموخته‌ها، اقدام به مدیریت آسیب‌پذیری نمود.

واژگان کلیدی: تعاون، تعاونی‌های روستایی، آسیب‌پذیری، مدیریت آسیب‌پذیری

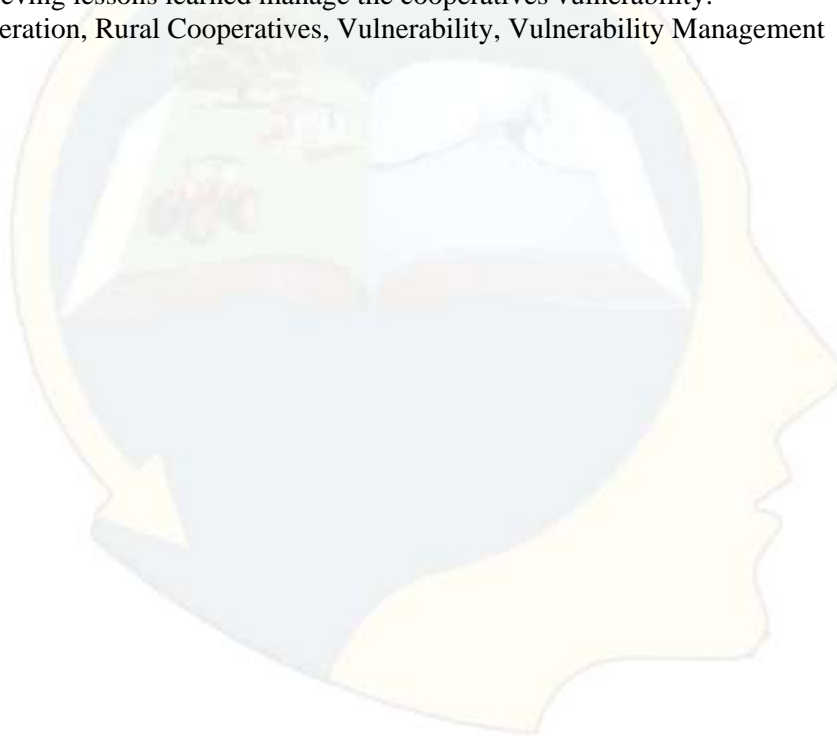
^۱ مسئول مکاتبه: لرستان - خرم‌آباد - دانشگاه لرستان - دانشکده کشاورزی email:fatemeh.maleki1372@gmail.com

Rural Cooperatives Vulnerability Management, a Strategy for their Sustainable Development
Fatemeh Maleki fard, Saeed Gholamrezai
M.S. Student of Rural Development at Lorestan University
Faculty members at Lorestan University

Abstract

Nodaway, application of self-help organizations in different fields, causes increased in productivity and sustainability societies. Rural cooperatives will also help to develop the economic, social, cultural and rural management dimensions of the rural area Therefore, due to the importance of cooperatives in the agricultural sector, in some cases, there are serious weaknesses and vulnerable. In this review paper, Referring to the concept of cooperative and their problems in the agricultural sector, the concept of vulnerability, in particular vulnerability management and its process will be mentioned. Finally with regard to the vulnerability management models, we will outline the vulnerability management process in the cooperative. it can be concluded for having an optimal management, it is necessary first to identify and analyze the vulnerable elements in cooperatives formulate the responsive cooperative program and monitoring, by achieving lessons learned manage the cooperatives vulnerability.

Key Words: Cooperation, Rural Cooperatives, Vulnerability, Vulnerability Management

مقدمه

بخش کشاورزی و روستایی نقش اساسی در توسعه اقتصادی و اجتماعی یک جامعه دارد. تعاونی‌ها به عنوان سازمان‌هایی خودیار به طور قابل توجهی به رشد اقتصادی و توسعه کمک می‌کنند و در جهت توانمندسازی افراد فقیر و ایجاد محیط مناسب برای شرکت در فعالیت‌های اقتصادی و در جهت فراهم آوردن فرصت‌های شغلی، افزایش دسترسی به اعتبارات و تسهیلات و تامین اجتماعی کمک می‌کند (Innocent & Adefila, 2014). از این رو حمایت و حفظ این نهاد بسیار مهم می‌باشد. از سوی دیگر یکی از معضلات جامعه روستایی و کشاورزی، مسأله اشتغال و تولید بهره‌ورانه می‌باشد که با توجه به محدودیت منابع دولتی و نیز انگیزه کم بخش خصوصی در این امر، تقویت و توسعه بخش تعاون می‌تواند در حفظ و پایداری اجتماعی و اقتصادی جامعه نقش کمک‌کننده‌ای را ایفا کند. از آنجایی که تعاونی‌های روستایی بیشترین ارتباط را با محیط پیرامون خود برقرار می‌کنند، تشکیل تعاونی‌های روستایی در این زمینه می‌تواند به تحقق توسعه پایدار روستایی مساعدت نماید (طاهرخانی و حیدری ساریان، ۱۳۸۳). در این بین تعاونی‌های کشاورزی به لحاظ موفقیت‌هایی که می‌توانند در جامعه روستایی داشته‌باشند، ممکن است در آنها آسیب‌هایی وجود داشته‌باشد که نتوانند به تحقق توسعه پایدار کمک کند، بنابراین از طریق مدیریت این آسیب‌ها و شناسایی این آسیب‌ها به ویژه مدیریت کردن آن‌ها از طریق مدل ارائه شده در تحقیق می‌توانیم عامل‌های آسیب‌پذیری که ممکن است تعاونی‌ها را تهدید کند به شناسایی و اصلاح آنها بپردازیم. در این مقاله ضمن اشاره به مفهوم تعاون، تعاونی و اهمیت و جایگاه تعاونی در بخش کشاورزی به مفاهیم آسیب‌پذیری و مدیریت آسیب‌پذیری اشاره خواهد شد.

تعاون

واژه تعاون که در مفهوم عام اشاره به مساعدت، یاریگری، رعایت منافع جمعی و دستگیری از دیگران دارد، به زبان ساده به معنی «همکاری» است. در مقابل مفهوم خاص آن، تعاون بر نوع مشخصی از کار کردن با یکدیگر دلالت دارد که از طریق تشکیل سازمان رسمی و به کارگیری روش‌های مدیریتی خاص، دسترسی به اهداف مشترک را امکان‌پذیر می‌سازد. در واقع هنگامی که فردی نتواند به تنهایی کار یا فعالیت کند، بهتر است از دیگران کمک بگیرد تا آن کار را به صورت جمعی و با همکاری یکدیگر انجام دهند. این شیوه انجام کار را «تعاون» و شکل سازمان یافته آن را تعاونی گویند (خسروی پور و همکاران، ۱۳۹۳). در این راستا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصل ۴۴ فعالیت‌های اقتصادی را به سه بخش عمده تقسیم کرده است. ۱- بخش دولتی ۲- بخش تعاونی ۳- بخش خصوصی، منظور از بخش تعاونی کلیه فعالیت‌های اقتصادی است که جزء کارهای کلی و اساسی دولت نیست و کشاورزان و صنعتگران و بازرگانان نیز به طور دسته جمعی و یا به صورت شرکت‌های تعاونی کارهایی را انجام می‌دهند (سلیم، ۱۳۸۹).

در این بین با توجه به نقش تعاونی‌ها در بهبود بهره‌وری از منابع در حوزه روستایی و کشاورزی و همچنین به لحاظ اجتماعی جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه روستاییان به شهرها و ایجاد توازن بین مناطق شهری و روستایی در پایداری روستاها کمک شایانی خواهد کرد. یکی دیگر از ابعاد ایجاد تعاونی‌های روستایی به ویژه در بخش تولیدات کشاورزی مسئله امنیت‌غذایی می‌باشد. بنابراین تعاونی‌ها و سازمان‌های تولید کننده شرکای مهمی در سازمان جهانی غذا برای دستیابی به پایان گرسنگی می‌باشند (FAO, 2014).

در همین رابطه سازمان خواروبار جهانی ملل متحد، لزوم توجه به تشکلهای کشاورزان محلی در سطح ملی و بین المللی در چشم انداز راهبردی خود در بازه زمانی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ با تاکید فراوان منعکس نموده است (خسروی پور و همکاران، ۱۳۹۳). امروزه نیز بسیاری از دانشمندان توسعه روستایی تاکید نموده‌اند که برای دستیابی به امنیت‌غذایی و پیشرفت جوامع محلی، الزامی است که اقشار مختلف کشاورزان در قالب گروه‌ها و تشکلهای مختلف محلی سازمان یابند (خسروی پور و همکاران، ۱۳۹۳).

یکی دیگر از رسالت‌های تعاونی‌ها ایجاد ارزش‌های معنوی و روحیه همکاری و تعاون و همچنین ایجاد حس مشارکت در بین اعضای تعاونی و افزایش روحیه اعتماد به نفس می‌باشد. شاید بتوان گفت مهمترین ویژگی آن به لحاظ اقتصادی باشد، نه از منظر بهره‌گیری هر چه بیشتر سود، زیرا یکی از اصول تعاونی‌ها محدود بودن سود سهام و برابر بودن آراء اعضای تعاونی بدون توجه به میزان سهم هر یک از

اعضا می‌باشد. و همچنین مسئله اشتغال که، بسط و توسعه اشتغال مولد و کاهش بیکاری، از اهداف مهم تعاونی‌ها است؛ زیرا تعاونی‌ها با سرمایه‌گذاری موجب ایجاد اشتغال مولد به ویژه برای جوانان می‌شوند (طاهرخانی و حیدری ساربان، ۱۳۸۳). نجفی (۱۳۸۸) شرکت‌های تعاونی را یکی از ارکان اصلی در اقتصاد امروز می‌داند و نقش آنها در پیشرفت و توسعه جوامع مختلف از نظر اقتصادی انکارناپذیر تلقی می‌کنند (شیخ سوینی و همکاران، ۱۳۹۱).

بنابراین مهمترین و جامع‌ترین اهداف تعاونی که در قانون بخش تعاون جمهوری اسلامی ایران به آن اشاره شده است عبارتند از:

- ایجاد و تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل؛
- قرار دادن وسایل کار در اختیار کسانی که قادر به کارند، ولی وسایل کار ندارند؛
- پیشگیری از تمرکز و دست به دست گشتن ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص جهت تحقق عدالت اجتماعی؛
- جلوگیری از کارفرمای مطلق شدن دولت؛
- قرار گرفتن مدیریت، سرمایه و منافع حاصله در اختیار نیروی کار و تشویق بهره‌برداری مستقیم از حاصل کار خود؛
- پیشگیری از انحصار، احتکار، تورم و زیان به غیر؛
- توسعه و تحکیم مشارکت و تعاون عمومی در بین مردم؛ و
- قراردادن مدیریت، سرمایه و سود حاصل در اختیار نیروی کار و تشویق به بهره‌برداری از حاصل کار (خسروی پور و همکاران، ۱۳۹۳).

مسائل پیش‌روی تعاونی‌ها با تاکید بر تعاونی‌های کشاورزی:

با وجود اینکه هر نهادی در حوزه خود دارای یکسری موفقیت‌ها می‌باشد، در برخی موارد ضعف‌ها و تهدیداتی به دنبال آن به وجود می‌آید. با توجه به اینکه تعاونی‌ها به عنوان یک نهاد کارا و یک عامل بهره‌ورانه در بخش کشاورزی محسوب می‌شود گاهی اوقات به دلایل اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی، فرهنگی و ضعف‌های ساختاری مشکلاتی در آن به وجود می‌آید. در این زمینه پژوهش‌هایی صورت گرفته است، پژوهش کریمی و آقایی (۲۰۱۳) ضمن بررسی تعاونی‌های تولیدی محصولات خارج از فصل استان کرمانشاه به این نتیجه رسیدند که عوامل مدیریتی به طور مستقیم بر موفقیت این شرکت‌ها تأثیر می‌گذارند (مهدیان و همکاران، ۱۳۹۵).

تعاونی‌های کشاورزی خرده‌پا معمولاً در نواحی کمتر توسعه یافته آفریقای جنوبی در ارتقا توسعه کشاورزی و رفاه اقتصادی اعضا موفق نبوده‌اند. ون در والت (۲۰۰۵) در مطالعه خود به نام شکست‌های تعاونی در استان لیمپوپو نشان داد مدیریت ضعیف، عدم آموزش، تعارض بین اعضا (ناشی از تحویل خدمات) و فقدان بودجه از فاکتورهای مهم شکست بودند (Ortmann & King, 2007).

امینی و اسماعیلی فلاح (۲۰۰۹) در تحقیقی با عنوان «موفقیت تعاونی‌های روستایی استان اصفهان و ارزیابی سازه‌های مؤثر بر آن، با استفاده از روش چند مرحله‌ای به صورت طبقه‌ای متناسب با اندازه انجام شده» نشان می‌دهد که سابقه عضویت در تعاونی، ساختار تعاونی، سرمایه تعاونی، رشد سهام هر عضو، سواد، مشارکت و سطح برخورداری از آموزش و سطح آگاهی اعضا، بر موفقیت آن‌ها تأثیر مستقیم اما منفی دارد. متغیرهای میانگین سهام هر عضو، سابقه مدیریت، شناخت و سن افراد بر متغیر موفقیت به صورت مثبت اما غیر مستقیم و متغیر اندازه تعاونی به شکل غیر مستقیم و منفی بر موفقیت تعاونی تأثیرگذار است (بلالی و همکاران، ۱۳۹۶). اما با وجود عوامل موفقیت‌آمیز در تعاونی‌ها، مشکلات و آسیب‌هایی در آن وجود دارد، به طوری که در مجموع مطالعات انجام شده درباره تعاونی‌های تولید حاکمی است این نظام بهره‌برداری، به ویژه در تداوم فعالیت‌ها با مشکلات متعددی رو به روست که البته این مشکلات از یک منطقه به منطقه دیگر متفاوت، و نیازمند راهکارهایی متناسب با شرایط هر منطقه است به این دلیل که اساس تعاون و همکاری تحت تأثیر فرهنگ جامعه است (سعدی، ۱۳۸۶) و همچنین مطالعه از کیا (۱۳۷۰)، درمورد شرکت تعاونی اندلان، در استان اصفهان نشان داد به دلیل ضعف مدیریت تعاونی و نیز بهره‌وری پایین این شرکت، اعضا به مرور به زراعت فردی روی آورده‌اند (سعدی، ۱۳۸۶). در زمینه تهدیدهای فراوری تعاونی‌ها، معصومی (۱۳۶۷) بی‌سوادی، نوسان قیمت و عدم آگاهی به فلسفه تعاون را تهدیدی بر موفقیت تعاونی‌های تولید می‌داند (سعدی، ۱۳۸۶).

Innocent & Adelfila (2014) در مطالعه خود در ارزیابی اثرات تعاونی‌های کشاورزی بر توسعه کشاورزی به لحاظ جنبه‌های اقتصادی - اجتماعی، ادراک اعضا، و محدودیت‌های همکاری در شورای کوالی در ابوجا نیجریه به این نتیجه رسیدند که هر چند تعاونی‌های کشاورزی بیشترین سهم را در توسعه کشاورزی دارند، اما آنها نیاز به سازماندهی برنامه‌های آموزشی و بازآموزی از طریق کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و کنفرانس‌ها برای افزایش ظرفیت سازی و کسب مهارت‌های مدیریتی لازم را دارند.

سعدی (۲۰۰۷) در زمینه آسیب‌های تعاونی به این نتیجه رسید که ۹ آسیب جدی تعاونی‌های تولید را تهدید می‌کند، به گونه‌ای که بی‌توجهی به آنها می‌تواند آینده این نظام تولیدی را به خطر اندازد. این آسیب‌ها عبارت‌اند از: آگاهی محدود اعضا از اصول و فلسفه شکل‌گیری تعاونی‌های تولید (فقدان بستر مناسب)، گرایش تعاونی‌ها به ارائه خدمات، ضعف آموزش اعضا تعاونی، محدودیت سرمایه تعاونی، گرایش تعاونی‌ها به دولت، ایجاد تردید به ارکان تعاونی، ضعف اطلاع‌رسانی در تعاونی، نا مشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی برای مردم و کاهش حس مشارکت‌پذیری اعضا و بی تفاوت شدن آن‌ها به مسائل تعاونی می‌باشند (بلالی و همکاران، ۱۳۹۶).

آسیب‌پذیری

با توجه به اینکه هر نهادی دارای آسیب‌های متنوعی می‌باشد، نهاد تعاونی نیز به مثابه هر نهاد دیگری دارای ضعف‌ها و آسیب‌های متنوعی می‌باشد که در صورت عدم توجه به این گونه آسیب‌پذیری‌ها باعث عدم کارایی و شکست و در نهایت انهدام این سازمان‌ها می‌گردد. بنابراین با شناخت آسیب‌پذیری و به ویژه مدیریت آسیب‌پذیری می‌توان راه‌حل‌ها و پیامدهای ناشی از آن را در شرکت‌های تعاونی به ویژه تعاونی‌های کشاورزی کاهش داد.

اما با توجه به چند بعدی بودن و پیچیده بودن پدیده آسیب‌پذیری در حیطه‌های مختلف تعاریف و معانی متفاوتی از آسیب‌پذیری ارائه شده‌است و با توجه به نقش تعاونی به عنوان یک ساختار اقتصادی، اجتماعی قابل توجه می‌باشد. برنامه توسعه ملل متحد (UNDP) آسیب‌پذیری را به عنوان یک شرایط یا فرآیند انسانی ناشی از عوامل فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و فاکتورهای محیطی می‌داند، که احتمال و میزان آسیب را از اثر یک خطر مشخص، تعیین می‌کنند (Singh et al., 2014). بنابراین آسیب‌پذیری نمایانگر خسارت در ابعاد فیزیکی، اقتصادی، سیاسی و یا اجتماعی در جامعه در مورد یک پدیده بی‌ثبات است که ممکن است منشأ طبیعی یا انسانی داشته باشد (Singh et al., 2014). اساساً آسیب‌پذیری سیستم‌ها ناشی از ناتوانی در زمینه خود می‌باشند و به دلیل ویژگی تکامل طبیعی و ظهور پریشانی‌ها در حال تغییر هستند (Viald & Marld, 2015). به طور کلی، آسیب‌پذیری را می‌توان نتیجه مستعد خطر بودن در برابر یک خطر خاص دانست (Neuvel et al., 2015) و با توجه به مهم بودن این روابط توجه به شرایط و زمینه‌های مختلف تعاونی‌ها، ضرورت و اهمیت دارد.

مدیریت آسیب‌پذیری

با توجه به اهمیت تعاونی‌های کشاورزی به لحاظ طبیعی، ساختاری، اقتصادی و اجتماعی، مدیریت آسیب‌پذیری این نهاد مانند هر نهاد دیگری نیازمند توجه به مدیریت آسیب‌پذیری خود می‌باشد. برای درک بیشتر آسیب‌پذیری، فهم روابط گذشته و حاضر مرتبط با رویدادها و توسعه آن جامعه لازم است (Singh et al., 2014). مدیریت آسیب‌پذیری فرایند پردازش مطمئن آسیب‌پذیری و همچنین در نظر گرفتن جنبه‌های دیگر شامل پذیرش خطر و اصلاح آن می‌باشد (Palmaers, 2013). آسیب‌پذیری در اصل مربوط به یک سیستم است که دارای ضعف‌هایی است که می‌تواند مسیر رسیدن به هدف سازمان را تغییر دهد (Viald & Marld, 2015).

با توجه به اینکه یکی از اهداف تعاونی‌های روستایی رسیدن به رشد اقتصادی و اجتماعی جامعه روستایی می‌باشد، و وجود آن منجر به کاهش شکاف درآمدی بین شهر و روستا و کاهش مهاجرت روستاییان و در نهایت پایداری روستاها می‌گردد. مدیریت آسیب‌پذیری تعاونی‌ها به لحاظ ساختاری که دارد، در برخورد با مشکلاتی همانند عدم آگاهی و همکاری اعضا و مشارکت آنها برای رسیدگی به امورات تعاونی و یا در تعاونی‌های تولیدی که ممکن است به دلیل مشکلات زیرساختی همچون حمل و نقل و یا بازاریابی نهاده‌های کشاورزی و با شناسایی به موقع آنها و اصلاح آن بتوان آنها را مهار کرد و مسیر رسیدن به اهداف صحیح تعاونی‌ها را هموارتر کرد و از این طریق به ماندگاری جامعه روستایی کمک شود. به گونه‌ای که Machethe (1990) در مصاحبه با اعضای شش تعاونی کشاورزی در آفریقای جنوبی

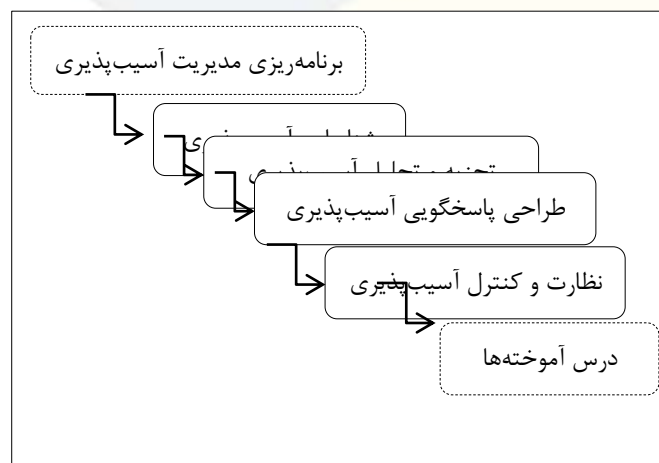
علت‌های پایین بودن عملکرد یا شکست‌های تعاونی‌ها را چنین بر می‌شمرد: عدم هويت اعضا با تعاونی‌ها؛ عدم شناخت اعضا از نقش تعاونی‌ها؛ شکست تعاونی‌ها در دخالت اعضا در تصمیم‌گیری؛ شکست تعاونی‌ها در رقابت با سایر بنگاه‌ها؛ عدم توانایی اعضا در بی‌کفایتی مدیریتی؛ شکست تعاونی‌ها در ارائه حمل و نقل برای جابه‌جایی اعضا در خرید؛ عدم توانایی تعاونی‌ها در حفظ سهام کافی برای محصولات کشاورزی؛ عدم توانایی تعاونی‌ها در ارائه اعتبار کافی؛ ماهیت معیشت کشاورزی می‌باشد.

سازمان‌ها مسئول دستیابی و کاهش همه‌ی آسیب‌پذیری‌ها در محصولات مرتبط خود برای تأثیرات کاهش آن بر مشتریان می‌باشند (Nikolov, 2017). از آنجایی که تعاونی‌ها به ویژه در بخش کشاورزی و روستایی به دلیل تأثیر زیاد عوامل طبیعی و اجتماعی و اقتصادی با آسیب‌های متعددی مواجه می‌باشد لذا شناسایی و طراحی جهت کنترل و مهار آسیب‌ها می‌تواند باعث پیامدهای مثبتی گردد. به طوری که، مدیریت آسیب‌پذیری در در ارتباطات اجتماعی ما به طور فزاینده‌ای اهمیت دارد (Nikolov, 2017). این پیامدهای مثبت در تعاونی‌ها شامل:

- پیشگیری از شکست و عدم کارایی تعاونی‌ها؛
- احتمال تقویت بخش تعاون در بخش کشاورزی و روستایی؛
- مدیریت منابع اعم از مالی، انسانی و طبیعی افزایش مشارکت مردمی و ترویج بخش تعاون در روستا و کشاورزی؛
- کاهش مهاجرت و جلوگیری از تخلیه شدن روستاها؛
- کاهش فقر و جلوگیری از کاهش درآمد؛
- ارتقای امنیت غذایی و... می‌باشد.

فرایند مدیریت آسیب‌پذیری

هدف اصلی فرایند مدیریت آسیب‌پذیری شناسایی و اصلاح به موقع آسیب‌پذیری‌ها می‌باشد (Palmaers, 2013). از طریق شناسایی آسیب‌های مختلفی که ممکن است یک تعاونی را درگیر کند از جمله محدود بودن سطح آگاهی اعضا، نامشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی برای اعضا، بی‌سوادی، و نبود مهارت‌های مدیریتی و... می‌توان از طریق طراحی و برنامه‌ریزی‌های صحیح و بر مبنای درس آموخته‌ها در جهت ماندگاری این نهادها به پایداری جامعه روستایی کمک کرد. برای مدیریت آسیب‌پذیری فرایندها و مدل‌های متفاوتی وجود دارد. ولی با توجه به ماهیت تعاونی‌ها و شرایط اجتماعی و فرهنگی بخش روستایی مدل زیر ارائه می‌گردد.

با توجه به ماهیت تعاونی‌های روستایی و کشاورزی و این نهاد تعامل‌گرایانه و بهره‌ورانه این سیستم نیز همانند دیگر سیستم‌ها نیاز به یک فرایندی پاسخگو برای مدیریت آسیب‌پذیری خود می‌باشد و از طریق برنامه‌ریزی‌های هدفمند و قابل اجرا می‌توان این آسیب‌ها را شناسایی و کاهش داد.

در مرحله اول: طبق یک برنامه‌ریزی صحیح و کارا ابتدا باید آسیب‌پذیری‌های تعاونی‌ها شناسایی شوند، و این شناسایی‌ها شامل: ۱- شناسایی هدف از تشکیل تعاونی‌ها به لحاظ ایجاد ارزشی که به وجود می‌آورد و فواید و آثاری که از خود بر جای می‌گذارد ۲- شناسایی عنصرهای اصلی آسیب‌پذیر، در تعاونی‌ها که شامل اعضای تعاونی که همان، منابع انسانی است در تعاملات، مشارکت‌ها، همکاری‌ها و نیز توجه به شرایط محیطی و منابع می‌گردد.

مرحله دوم: تجزیه و تحلیل آسیب‌پذیری تعاونی‌ها می‌باشد که در اینجا با تحلیل کردن آسیب‌پذیری‌ها در حیطه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مدیریتی، با توجه به میزان سهم هر عنصر در ایجاد اثرات مثبت در فرایند مدیریت و شناسایی وقایع و اتفاقات ایجاد شده در تعاونی‌های کشاورزی که منجر به آسیب‌پذیری این نهاد شده‌است، پرداخته می‌شود.

مرحله سوم: پس از شناسایی و تجزیه و تحلیل عوامل آسیب‌پذیر نوبت به طرح پاسخگویی به آسیب‌پذیری تعاونی‌ها می‌باشد که این طرح از خسارتهای احتمالی وارده به تعاونی‌های کشاورزی و روستایی جلوگیری و به اصلاح ضعف‌ها و شکست‌ها می‌پردازد.

مرحله چهارم: نظارت و کنترل بر آسیب‌های تعاونی می‌باشد، که این اقدام باعث ارزیابی تعاونی در حیطه‌ها و ابعاد مختلف که باعث ماندگاری و پایداری آن می‌گردد.

جمع‌بندی

در این مقاله ضمن اشاره به اهمیت و جایگاه تعاونی در بخش روستایی و کشاورزی به مقوله آسیب‌پذیری به عنوان یک پدیده چند بعدی و یک شرایط یا فرآیند انسانی ناشی از عوامل فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و فاکتورهای محیطی که احتمال و میزان آسیب را از اثر یک خطر، مشخص و تعیین می‌کند و مدیریت آسیب‌پذیری و فرایند آن که هدف اصلی این فرایند شناسایی و اصلاح به موقع آسیب این نهادها می‌باشد، بیان گردید و با توجه به مدل ارائه شده در این تحقیق می‌توان نتیجه گرفت برای پایداری و استمرار و فعالیت تعاونی‌ها در ابعاد فیزیکی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی باید یک برنامه‌ریزی دقیق و بهینه اجرا کرد تا در این فرایند با شناسایی معضلات و مشکلات و عناصر آسیب‌پذیری همچون محدود بودن سطح آگاهی اعضا، نامشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی برای اعضا، بی‌سوادگی و نبود مهارت‌های مدیریتی و عدم توانایی اعضا در بی‌کفایتی مدیریتی و فقدان بودجه، می‌توان از طریق طراحی و برنامه‌ریزی‌های صحیح و بر مبنای درس‌آموخته‌ها در جهت ماندگاری این نهادها به پایداری جامعه روستایی کمک کرد. و با شناسایی عناصر آسیب‌پذیر در تعاونی‌های روستایی، به تجزیه و تحلیل آن پرداخت، تا مسأله، مشخص شود و سپس یک برنامه قابل اجرا و پاسخگو به شرایط تعاونی‌ها با نظارت و کنترل عوامل تولید در این نهاد به کار گرفته شود. در این بین برای مدیریت آسیب‌پذیری تعاونی‌ها می‌توان موارد زیر را پیشنهاد داد:

۱. آموزش و توجیه کارگزاران و مسئولان فعال در بخش کشاورزی از جمله کارشناسان جهاد کشاورزی و بخش‌های مربوطه در زمینه‌های آسیب‌پذیری و مدیریت آسیب‌پذیری (اهمیت و شیوه مدیریت)؛
۲. شناسایی تعاونی‌های مستعد مورد آسیب به عنوان پایلوت (pilot study) در مناطقی خاص؛
۳. آموزش تعاونگران و کارگزاران بخش‌های منتخب در زمینه چگونگی اجرای مدیریت آسیب‌پذیری؛
۴. اجرای مدیریت آسیب‌پذیری در تعاونی‌های منتخب پایلوت (pilot)؛
۵. ارزیابی نقاط ضعف و امور مدیریتی انجام شده به عنوان درس‌آموخته‌های فرارو؛
۶. اصلاح و توسعه مدیریت آسیب‌پذیری و ترویج و آموزش اصول و روش‌های مدیریت آسیب‌پذیری در تعاونی‌ها.

منابع

- بلالی، ح.، موحدی، ر. و نظری کمرودی، ج. (۱۳۹۶). ارزیابی عوامل اثرگذار در بهبود عملکرد شرکت‌های تعاونی تولید روستایی در شهرستان سوادکوه، دوره ۸، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۶.
- خسروی پور، ب.، برادران، م.، روحی نژاد، م.، قوچانی، ا.م. (۱۳۹۳). بررسی اهمیت و نقش شرکت‌های تعاونی در بخش کشاورزی، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۷۵، آذرماه ۱۳۹۳.
- سعدی، ح. (۱۳۸۶). ارزیابی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ استان همدان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۶.
- سلیم، غ. (۱۳۸۹). اصول مدیریت تعاونی‌ها، تهران: دانشگاه پیام نور، چاپ دهم، ص ۷.
- شیخ سوبنی، م.، عمانی، ا.ر.، نوراله نوری وندی، آ. (۱۳۹۱). آسیب شناسی تعاونی‌های تولید کشاورزی رویکردی جهت کارآفرینی، اولین همایش ملی کارآفرینی ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر، آبانماه ۱۳۹۱.
- طاهرخانی، م.، حیدری ساربان، و. (۱۳۸۳). نقش تعاونی‌های تولیدی در توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مشگین شهر)، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۹، صص ۱۲۶-۱۱۵.
- مهدیان، ش.، امینی، ا.م.، یوسفی، ع. (۱۳۹۵). ارزیابی عوامل مدیریتی مؤثر بر میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید روستایی استان چهارمحال و بختیاری، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲-۴۷، شماره ۲.
- FAO, 2014, Annual report on FAO's projects and Activities in Support of Producer organizations and Cooperatives.
- Innocent, Y., & Adefila, J. (2014). Farmers' cooperatives and agricultural development in kwali area council federal capital territory Abuja, Nigeria. *international Journal of humanities and social science*, 4(7), 1.
- Machethe, C. (1990). FACTORS CONTRIBUTING TO POOR PERFORMANCE OF AGRICULTURAL CO-OPERATIVES IN LESS DEVELOPED AREAS/Faktore wat bydra tot die swak prestasie van landboukoöperasies in minder ontwikkelde gebiede. *Agrekon*, 29(4), 305-309.
- Neuvel, J. M. M., Jan de Boer, D., & Rodenhuis, W. K. F. (2015). "Managing vulnerability: the implementation of vulnerability reduction measures." *Journal of Risk Research*, 18:2, 182-198, DOI: 10.1080/13669877.2014.889193.
- Nikolov, A. (2017). "Vulnerability management service for product life cycle". Thesis for aalto university school of electrical engineering. Department of communication and networking.
- Ortmann, G. F., & King, R. P. (2007). Agricultural cooperatives II: can they facilitate access of small-scale farmers in South Africa to input and product markets? *Agrekon*, 46(2), 219-244.
- Palmaers, T. (2013). "Implementing a vulnerability management." *Global Information Assurance Certification Paper*, 1-23.
- Singh, S. R., Eghdami, M. R., & Singh, S. (2014). "The Concept of Social Vulnerability: A Review from Disasters Perspectives." *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies (IJIMS)*, (1)6: 71-82.
- Vidal, L.A. & Marle, F. (2015). "A systems thinking approach for project vulnerability management." <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01215366>.